

การประชุมของ นร.-นศ. แนวโน้มที่ดีสู่ ปี ปี ดี¹

“...เช่น ในการชุมนุมหรือเดินขบวนเรียกร้องอะไร คำเรียกร้องนั้นคือประเด็น ยังไม่ใช่นโยบาย การจะพัฒนาเป็นนโยบายจะต้องนำประเด็นมาประกอบกับฐานข้อมูล ความรู้และการวิเคราะห์สังเคราะห์ว่าจะเป็นนโยบายอย่างไรที่ทำได้และมีประโยชน์จริง การสลายการชุมนุมหรือการเดินขบวนหรือการใส่ร้ายจะเป็น IO หรืออะไรอื่น คือการใช้อำนาจ ไม่ใช่การใช้ปัญญา บ้านเมืองจึงวุ่นวายและรุนแรงมากขึ้นเพราะขาดการจัดการที่พัฒนาประเด็นไปเป็นนโยบายสาธารณะ...”

การประชุมของนักเรียนและนักศึกษาเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยที่กำลังขยายตัว ได้ก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่าง ๆ นานาว่าจะนำไปสู่อะไร จะเป็นแบบ 14 ต.ค. หรือ 6 ต.ค. หรือไม่ใช่ทั้งสอง แต่สังคมไทยก็ได้เรียนรู้แล้วว่าแม้การเดินขบวนที่ใหญ่ที่สุดเมื่อ 14 ต.ค.จะขับไล่รัฐบาลเผด็จการขณะนั้นไปได้ ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบอบเผด็จการให้เป็นระบอบประชาธิปไตยได้จริง ประชาธิปไตยยังล้มลุกคลุกคลานอยู่จนทุกวันนี้ ถ้าผู้มีอำนาจตัดสินใจใช้อำนาจกับการตื่นตัวของเยาวชนอาจจะนำไปสู่วิกฤตการณ์

แล้วก็มีแนวโน้มที่ดีเกิดขึ้นที่มีสมาชิกวุฒิสภา ทั้งที่เป็นวุฒิสมาชิกและส.ส. เสนอให้รัฐสภาเปิดรับฟังเสียงเยาวชน แนวโน้มนี้จะนำไปสู่ ปีปีดี Broad-Based Democracy = ประชาธิปไตยฐานกว้าง อันจะเป็นทางออกของระบบการเมืองไทย ซึ่งผมขออธิบายดังต่อไปนี้

1. ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ กำเนิดในประเทศตะวันตกสมัยโบราณ เมื่อการคมนาคมยังไม่สะดวก การสื่อสารยังมีน้อย ราษฎรต้องแต่งตั้งตัวแทนขึ้นมาบ้าง นั่งเกวียนบ้าง ไปประชุมที่เมืองหลวง

สังคมปัจจุบันต่างจากสังคมโบราณ ที่การคมนาคมสะดวกมีช่องทางการสื่อสารมากมายกว้างขวาง คนทั้งประเทศสามารถรับรู้ในสิ่งเดียวกันพร้อมกัน จึงอยู่ในฐานะที่จะมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ถ้าฟังประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างเดียว จึงเป็นประชาธิปไตยฐานแคบ (Narrow-Based Democracy)

แม้จะผ่านการเลือกตั้งของคนทั้งประเทศ แต่เป็นประชาธิปไตยวินาทีเดียว คือตอนกาบัตรเลือกตั้ง แต่ประชาธิปไตยทางตรงเป็นการมีส่วนร่วมในเนื้อหาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา จึงเป็นประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและคุณค่าเพิ่ม (Value-added democracy) และก็ได้ขัดแย้งกับประชาธิปไตยตัวแทน แต่กลับเสริมคุณค่าซึ่งกันและกัน

2. บทบาทของรัฐสภาและรัฐบาลคือการพัฒนาโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะคือปัญหาสูงสุดของประเทศใดประเทศหนึ่ง เพราะกำหนดทิศทางของประเทศ กำหนดว่าจะทำอะไรหรือไม่ทำอะไรและทำอย่างไร นโยบายสาธารณะจึงมีผลกระทบต่อทุกอณูของสังคมทั้งทางบวกและทางลบ รัฐสภาและรัฐบาลจึงเป็นกลไกทางปัญญาสูงสุดของประเทศ

เรามักจะมองว่าเป็นกลไกอำนาจสูงสุดอย่างเดียว

¹ ประเวศ วะสี. (8 มีนาคม 2563). **ประเวศ วะสี:การประชุมของ นร.-นศ.แนวโน้มที่ดีสู่ ปี ปี ดี**. สืบค้น 11 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.isranews.org/isranews-article/86246-bbd.html>

แต่สังคมปัจจุบันซับซ้อนมากยากที่จะเข้าใจและยากที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในระบบที่ซับซ้อน การใช้ อำนาจไม่ได้ผล ต้องใช้ปัญญา แต่เรายังมองการเมืองเป็นแค่อำนาจ เมื่อเป็นอำนาจก็ต้องแย่งชิงต่อสู้กัน ตลอดไปจนถึงคิดทำร้ายกัน ปัญญาจึงไม่พอกับการใช้งาน

และสังคมไทยก็มองการเมืองเหมือนการชกมวย คอยดูเอาสนุกกว่าใครแพ้ใครชนะ โดยไม่คิดเข้ามา มีส่วนร่วม ให้การเมืองเป็นสถาบันทางปัญญาที่สามารถส่งเสริมสมรรถนะในการพัฒนานโยบายสาธารณะ ของประเทศ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยซึ่งควรจะมีบทบาทอย่างสำคัญ ในการช่วยระบบการเมืองในการพัฒนา นโยบายสาธารณะ ทั้งนี้เพราะการคิดแบบแยกส่วน ไม่คิดถึงองค์รวม (Wholistic) การคิดแบบแยกส่วน เกิดจากอวิชชา หรือความไม่รู้ หรือการหลงไป ถ้าคิดเชิงปัญญาจะเข้าถึงความเป็นองค์รวม ประเทศไทยติดอยู่ ในสภาวะวิกฤติเพราะการคิดแบบแยกส่วน ขาดการเข้าถึงองค์รวม

3. ประชาธิปไตยฐานกว้างคือ ประชาธิปไตยที่เปิดกว้างให้สังคมทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการ พัฒนานโยบายสาธารณะ

การจัดการที่ดี สามารถจัดการให้ความขัดแย้งกลายเป็นความสร้างสรรค์ได้ แต่ภูมิปัญญาในการ จัดการเกือบจะหายไปจากแผ่นดินไทย เพราะการคิดเชิงอำนาจและโครงสร้างทางอำนาจ ผนวกกับระบบ การศึกษาที่ผิด ๆ เพราะการจัดการคือการใช้ปัญญาที่ทำให้เกิดความสำเร็จ หรืออิทธิปัญญา การจัดการทำให้ สิ่งที่เป็นไปไม่ได้เป็นไปได้ (Management makes the impossible possible) เพราะขาดการจัดการ ความแตกต่าง หรือความขัดแย้ง จึงบานปลายกลายเป็นความรุนแรง แทนที่จะสามารถจัดการไปสู่ความสร้างสรรค์ เช่น ในการชุมนุมหรือเดินขบวนเรียกร้องอะไร คำเรียกร้องนั้นคือประเด็น ยังไม่ใช่นโยบาย การจะพัฒนา เป็นนโยบายจะต้องนำประเด็นมาประกอบกับฐานข้อมูล ความรู้ และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ว่าจะ เป็น นโยบายอย่างไรที่ทำได้และมีประโยชน์จริง การสลายการชุมนุมหรือการเดินขบวนหรือการใส่ร้ายจะเป็น IO หรืออะไรอื่น คือการใช้อำนาจ ไม่ใช่การใช้ปัญญา บ้านเมืองจึงวุ่นวายและรุนแรงมากขึ้นเพราะขาดการจัดการ ที่พัฒนาประเด็นไปเป็นนโยบายสาธารณะ

การพัฒนาประเด็นไปสู่นโยบายสาธารณะ จึงเป็นภารกิจประชาธิปไตย ที่สถาบันหลักของประเทศ ควรทำ เช่น สถาบันพระปกเกล้า มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยต่าง ๆ ราชบัณฑิตยสภา สำนักงานคณะกรรมการ สุขภาพแห่งชาติ (สช.) มีประสบการณ์ในการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติมากกว่า 10 ปี ซึ่งเป็น กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้สร้างผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการนี้ไว้จำนวนหนึ่ง

ถ้าสถาบันต่างๆ ช่วยกันพัฒนาประเด็นที่เกิดขึ้นในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม เช่น ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ฯลฯ รวมทั้งเปิดให้ประชาชนทั่วประเทศมีข้อเสนอแนะได้ทุกวัน ทางโซเชียลมีเดีย แล้วนำมารวบรวมเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เป็นนโยบายสาธารณะ จะได้องค์ความรู้ ขนาดใหญ่ที่คนไทยทั้งประเทศมีส่วนร่วม และนำนโยบายสาธารณะที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทางสังคม เข้าสู่กระบวนการรัฐสภา นี่จะเป็นประจักษ์การปฏิวัติประชาธิปไตย ที่ประชาธิปไตยทั้งทางตรง และทางอ้อมเข้ามาบรรจบกัน เป็นประชาธิปไตยฐานกว้างอย่างมีสาระ ไม่ได้มีแต่รูปแบบ

4. รัฐสภามีความเหมาะสมที่สุดที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ เพราะรัฐสภาเป็นทั้งสัญลักษณ์และกลไกของ ประชาธิปไตย อีกทั้งช่วงนี้มีประธานรัฐสภาซึ่งเป็นสัตบุรุษ ได้รับการยอมรับเชื่อถือของสังคมกว้าง พร้อมทั้งมี

สถาบันพระปกเกล้าซึ่งเป็นสถาบันทางวิชาการเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือ และสถาบันแห่งนี้ทำงานมานาน มีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในกระบวนการทางปัญญาและสังคมเพื่อประชาธิปไตย

รัฐสภาสามารถมอบให้สถาบันพระปกเกล้า จัดประชุม “สมัชชาแห่งชาติเพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะ” โดยเป็นการประชุมร่วมระหว่างสมาชิกรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมที่ต้องการเสนอประเด็นนโยบาย หรือนโยบายสาธารณะที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยความช่วยเหลือของสถาบันวิชาการดังกล่าวในข้อ 3 พร้อมทั้งประชาคมวิชาการ สื่อมวลชน ร่วมประชุมด้วย

ข้อเสนอแนะนโยบายสาธารณะใดที่พร้อมจะปฏิบัติได้ให้รัฐสภาและคณะรัฐมนตรีรับไปปฏิบัติ ข้อเสนอใดที่ดีแต่ยังไม่พร้อมที่จะปฏิบัติได้ ให้มีกลไกร่วมกันไปพัฒนาให้พร้อมจะปฏิบัติได้ แล้วนำกลับเข้ามาเสนอใหม่

จัดให้มีกลไกร่วมกันในการติดตามและประเมินผลในการปฏิบัติตามนโยบาย เพื่อช่วยเหลือแก้ไขอุปสรรคในการปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติตามนโยบายทะลุทะลวงไปสู่ผลสัมฤทธิ์

นี้จะเห็นกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมอย่างครบวงจร คือเกิดนโยบายสาธารณะที่ดี มีการปฏิบัติ และได้ผลจากการปฏิบัติ เกิดประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวสยาม และประเทศชาติบ้านเมือง

5. ทั้งหมดที่ผมเสนอมานี้ เรียกว่า “กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ” (Interactive learning through action) ในสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการฝ่าความยากไปสู่ความสำเร็จ

ในเรื่องที่ซับซ้อนและยากการใช้วิธีการเก่า ๆ ไม่สำเร็จ เช่น การใช้อำนาจ ใช้เงิน ใช้วาทกรรม บริภาษกรรม หรือแม้การใช้ความรู้ที่สำเร็จรูปโดยไม่เรียนรู้ก็ไม่สำเร็จ หรือการเรียนรู้คนเดียวก็ไม่สำเร็จ เพราะมีบุคคลองค์กร และสถาบันจำนวนมากเกี่ยวข้อง จึงต้องเรียนรู้ร่วมกัน จะเรียนรู้โดยท่องตำราก็ไม่สำเร็จเพราะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง จึงต้องเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

การพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี เป็นสถานการณ์จริงที่สำคัญที่สุด แต่ก็ยากที่สุด จึงต้องอาศัยกระบวนการที่ดีที่สุดคือการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

กระบวนการนี้จะนำไปสู่ปัญญาร่วม (Collective wisdom) ที่ทำให้เรื่องยาก ๆ สำเร็จได้

6. การสร้างประชาธิปไตยฐานกว้างดังกล่าวข้างต้น จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริงของคนไทยที่ใหญ่ที่สุด อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) หลายประการ เช่น

(1) ยิ่งทำยิ่งรักกันมากขึ้น ยิ่งเชื่อถือไว้วางใจกันมากขึ้นเพราะความเสมอภาค ภราดรภาพ ที่เกิดในกระบวนการ

(2) เกิดพลังจิตสำนึก เพื่อส่วนรวมเพราะนโยบายสาธารณะที่ดี ยังประโยชน์สุขให้แก่คนทั้งหมด

(3) เกิดพลังทางสังคม เพราะการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ

(4) เกิดพลังทางปัญญา เพราะเป็นการใช้ข้อมูลความรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทุกคนจะเป็นคนเก่งหมด และเก่งร่วมกันเกิดปัญญาร่วม เกิดนวัตกรรมและอัจฉริยภาพกลุ่ม (Group genius)

(5) พลังสร้างสรรค์ทั้งปวง ทำให้ฝ่าความยากไปสู่ความสำเร็จ

(6) เกิดความปิติสุขร่วมกัน เป็นความสุขที่มีผู้เปรียบเทียบกับ ประดุจบรรลุนิพพาน เพราะปัญญา ความรัก ความสำเร็จ ทำให้เกิดความสงบเย็น

(7) เกิดการปรับเปลี่ยนองค์กรได้ง่ายเพราะได้ผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน ไว้เนื้อเชื่อใจกัน และเห็นพ้องร่วมกันแล้วว่าจะไรดี จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงง่าย

ผู้รู้ได้เรียงลำดับขั้นตอนสู่ความสำเร็จที่เรียกว่า PPPO O หมายถึง การปรับองค์กร (Organization) เอาไว้หลังสุด อย่เอาขึ้นหน้า ถ้าเอา O ขึ้นหน้าจะทะเลาะกันมาก และติดอยู่ที่นั่น P 3 ตัวเรียงตามลำดับ คือ

P = Purpose = ความมุ่งมั่นร่วมกัน = สร้างประชาธิปไตยฐานกว้าง

P = Principles = หลักการ = สังคมทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง

P = Participation = การร่วมกันปฏิบัติหรือเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ = กระบวนการพัฒนา นโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม

O = Organizational reform = การปฏิรูปองค์กรที่ควรปฏิรูป เมื่อเป็นตัวสุดท้าย ก็จะเกิดขึ้นเกือบเป็นอัตโนมัติ

บทส่งท้าย ผมได้กล่าวในบทความก่อนหน้านี้ว่าวิกฤติใหญ่ประเทศไทย 2563 จะถึงจุดพลิกผัน (Tipping point) คือพลิกไปทางร้ายก็ได้ พลิกไปทางดีก็ได้ คนโบราณจึงกล่าวว่าวิกฤติเป็นโอกาสที่จะพลิกจากร้าย ให้กลายเป็นดีอย่างรวดเร็ว คนไทยจึงควรใช้วิกฤติใหญ่ ปี 2563 เป็นโอกาสที่จะพลิกไปสู่เรื่องดี ๆ

การสร้างประชาธิปไตยฐานกว้างที่กล่าว ณ ที่นี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งของการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส

ต่อไปจะแสดงให้เห็นการใช้วิกฤตเศรษฐกิจที่ซ้ำเติมด้วยโรคระบาดแบบโคโรน่าไวรัส ซึ่งจะเกิดซ้ำ ๆ อีก เป็นโอกาสที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ (New Economy) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจ ไตรยางค์ หรือเศรษฐกิจ 3 ระบบเข้ามาประกอบกัน ที่ให้ทั้งภูมิคุ้มกัน ความเป็นธรรม และความเข้มแข็ง พร้อมกันและเชื่อมโยงกันได้อย่างไร ที่จะทำให้ไม่มีคนไทยต้องฆ่ายกครัว เพราะระบบเศรษฐกิจที่ทำให้เขาพบความจนตรอกอีกต่อไป

การเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา¹

ก่อนมีการยุบพรรคอนาคตใหม่ นักวิเคราะห์ทางการเมืองประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น 2 แนวทาง แนวทางแรก เชื่อว่านักศึกษาคงมีการเคลื่อนไหวตอบโต้ต่อการยุบพรรคไม่มากนักและหากมีก็คงเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น ส่วน แนวทางที่สอง เชื่อว่าจะมีการเคลื่อนไหวตอบโต้อย่างกว้างขวาง และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

นักวิเคราะห์ที่ประเมินว่าการเคลื่อนไหวเพื่อตอบโต้การยุบพรรคการเมืองเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยให้เหตุผลสองประการด้วยกัน ประการแรก อนุมานจากสิ่งที่เห็นจากเหตุการณ์ยุบพรรคการเมืองในอดีต และนำมาสรุปคาดการณ์ว่า อนาคตจะมีทิศทางเดียวกับอดีต กล่าวคือมีการยุบพรรคไทยรักไทย และพรรคพลังประชาชน ซึ่งทั้งสองพรรคต่างก็เคยได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนจำนวนมากนับสิบล้านเสียง มากกว่าที่พรรคอนาคตใหม่ได้รับเมื่อการเลือกตั้งที่ผ่านมาเสียอีก แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้สนับสนุนพรรคทั้งสองออกมาชุมนุมประท้วงเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐและเรียกร้องความเป็นธรรมแก่พรรคการเมืองทั้งคู่

คำอธิบายต่อการที่ผู้สนับสนุนของพรรคทั้งสองไม่ออกมาแสดงปฏิกิริยามีสองมุมคือ มุมแรก มีความเป็นไปได้ว่า ผู้สนับสนุนพรรคการเมืองทั้งสองเห็นว่า ผู้บริหารพรรคมีความผิดจริง และความผิดนั้นนำไปสู่การยุบพรรคได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าผู้สนับสนุนพรรคทั้งสองไม่เห็นด้วยต่อการยุบพรรค ก็ไม่แสดงปฏิกิริยาออกมามากนัก

ส่วนมุมที่สองคือ ผู้สนับสนุนพรรคทั้งสองไม่มีความผูกพันกับ “พรรค” มากนัก หากแต่ผูกพันกับ “ผู้นำพรรคและแกนนำพรรค” มากกว่า การยุบพรรคจึงไม่มีความหมายใด หากผู้นำและแกนนำพรรคเดิมสามารถไปจัดตั้งพรรคใหม่ขึ้นมารองรับขับเคลื่อนการเมืองต่อไปได้ ผู้สนับสนุนก็ตามไปเลือกพรรคใหม่ที่อยู่ภายใต้การนำของผู้นำและแกนนำกลุ่มเดิมอย่างต่อเนื่อง

เหตุผลประการที่สองของการประเมินการเคลื่อนไหวของนักศึกษาต่ำกว่าความจริง มาจากความคิดที่ว่าคนรุ่นใหม่ นักเรียน นิสิต และนักศึกษาในปัจจุบันเป็นเพียงนักเลงคีย์บอร์ด เพียงแสดงความคิดเห็นหน้าจอคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือ รักความสะดวกสบาย หากไม่พอใจสิ่งใดก็ระบายความรู้สึกลงในหน้าจอก็ทำให้ความไม่พอใจบรรเทาเบาบางลงไป โอกาสที่เยาวชนเหล่านั้นจะออกมาแสดงพลังด้วยการชุมนุมทางการเมืองมีความเป็นไปได้ต่ำอย่างยิ่ง เพราะการไปชุมนุมนั้นต้องเผชิญกับความไม่สะดวกสบาย และต้องใช้ความอดทนยืนหยัดอย่างยาวนาน ซึ่งเยาวชนในปัจจุบันถูกมองว่ามีค่อนข้างน้อย

สำหรับการประเมินแนวทางที่สอง ซึ่งมองว่าจะมีการเคลื่อนไหวตอบโต้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ แนวทางนี้ได้ประเมินถูกต้องครั้งหนึ่งแล้ว นั่นคือ มีกระแสการเคลื่อนไหวตอบโต้การยุบพรรคอนาคตใหม่อย่างกว้างขวางและกระจายตัวทั่วทั้งประเทศภายในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และขยายไปสู่นักเรียนระดับมัธยมด้วย ส่วนอีกครั้งหนึ่งคือ การชุมนุมครั้งนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้หรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องรอเวลาพิสูจนในเวลาอีกไม่ช้าไม่นานนี้

¹ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (1 มีนาคม 2563). การเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา. สืบค้น 11 มิถุนายน 2563 จาก <https://prachatai.com/journal/2020/03/86606>

เพียงหนึ่งวันหลังจากพรรคอนาคตใหม่ถูกยุบ การชุมนุมก็เริ่มต้นขึ้นครั้งแรก ซึ่งจัดโดยสหภาพนักเรียน นิสิตและนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) ที่ลานปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2563 การชุมนุมมีลักษณะเป็น Flash mob มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มและสิ้นสุดการชุมนุมอย่างชัดเจน มีผู้เข้าร่วมชุมนุมประมาณ 1,000 คน ประเด็นหลักของการชุมนุมคือ การแสดงออกถึงการไม่เห็นด้วยกับการยุบพรรคอนาคตใหม่ ซึ่งนักศึกษาและผู้เข้าร่วมการชุมนุมเชื่อว่า เป็นการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมและลิดรอนสิทธิและเสรีภาพ

จากนั้นในวันถัดมาก็มีการชุมนุมในลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาขยายตัวไปยังมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยขอนแก่น และอีกหลายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ จำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมในแต่ละมหาวิทยาลัยมีนับพันคนที่สำคัญคือ กระแสของการชุมนุมยังขยายไปสู่โรงเรียนมัธยมระดับชั้นนำของประเทศหลายแห่งอีกด้วย

ประเด็นหลักของการชุมนุมก็มีการขยายตัวจากเรื่อง การแสดงออกถึงการไม่เห็นด้วยกับการยุบพรรคอนาคตใหม่ ไปสู่การต่อต้านเผด็จการ การเรียกร้องให้มีประชาธิปไตย และในเชิงรูปธรรมคือ การขับไล่รัฐบาลประยุทธ์

ทำไมนิสิตและนักศึกษาจึงมีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างเข้มข้นต่อการยุบพรรคอนาคตใหม่ ทั้งที่เรื่องเช่นนี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนต่อกรณียุบพรรคการเมืองในอดีต เรื่องนี้จำเป็นต้องทำความเข้าใจโดยละเอียด

1. การปิดกั้นเสรีภาพทางการเมืองอย่างยาวนานของรัฐบาลประยุทธ์ เป็นความจริงที่ว่า นิสิตนักศึกษา และเยาวชนคนหนุ่มสาวในยุคนี้เติบโตขึ้นมาภายใต้บรรยากาศการเมืองแบบอำนาจนิยมของรัฐบาลคสช. ซึ่งมีความเข้มข้นของการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการทำกิจกรรมทางการเมืองในระดับสูง อันเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับธรรมชาติของเยาวชนที่ให้ความสำคัญกับค่านิยมเรื่องเสรีภาพและความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้นความรู้สึกอึดอัดคับข้องใจก็เกิดขึ้นและสะสมอย่างต่อเนื่อง

2. ความล้มเหลวในการบริหารเศรษฐกิจของรัฐบาลประยุทธ์ สร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างไม่เคยมีมาก่อน ความมั่งคั่งของประเทศรวมอยู่ในตระกูลมหาเศรษฐิกิจเพียงไม่กี่ตระกูล ขณะที่นิสิตนักศึกษาเกือบทั้งหมดเป็นครอบครัวชนชั้นกลางและชาวบ้าน ซึ่งครอบครัวต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจโดยทั่วหน้าและเมื่อจบการศึกษาแล้วก็ยังไม่รู้ชะตากรรมของตนเองว่าจะได้งานทำเมื่อไร สิ่งนี้เป็นการตอกย้ำให้ว่ารัฐบาลประยุทธ์ไร้วิสัยทัศน์และไร้ฝีมือในการบริหารประเทศอย่างสิ้นเชิง เป็นรัฐบาลที่พวกเขาไม่อาจฝากอนาคตของตนเองเอาไว้ได้ พวกเขาจึงต้องออกมาทวงถามอนาคตของตนเอง

3. ความไม่เห็นธรรมในการใช้อำนาจรัฐ และการใช้อำนาจรัฐแบบ “ไร้มาตรฐาน” ตลอดระยะเวลา 5 ปีเศษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีการสถาปนา “มาตรฐานใหม่” ในการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐหลายแห่ง นั่นคือ “การไร้มาตรฐาน” หรือ “การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นพวกเดียวกันแบบหนึ่ง ส่วนบุคคลที่ไม่ใช่พวกเดียวกันอีกแบบหนึ่ง” กล่าวได้ว่า “ความไร้มาตรฐาน” กลายเป็น “มาตรฐานใหม่” ในองค์กรของรัฐ

สิ่งที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์คือ มีอภิสิทธิ์ชนบางกลุ่มทั้งกลุ่มทุน นักการเมือง และข้าราชการระดับสูง ละเมิดกฎหมายอย่างโจ่งแจ้ง บางกลุ่มละเมิดกฎหมายเลือกตั้ง บางกลุ่มบุกรุกที่ดินสาธารณะ ที่ป่าสงวน และ

บางกลุ่มสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนในหลากหลายมิติ แต่รัฐกลับไม่ดำเนินการใด ๆ กับอภิสิทธิชนกลุ่มนี้ ให้เด็ดขาด เพราะส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายพวกพ้องของผู้มีอำนาจเอง

ในทางกลับกันหากชาวบ้าน หรือบุคคลที่ไม่ใช่พวกของตน ละเมิดกฎหมายเพียงเล็กน้อย หรือกระทำที่ยังไม่แน่ชัดว่าจะผิดกฎหมายหรือไม่ ก็จะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็วและมักถูกลงโทษอย่างเด็ดขาด

4. เยาวชนคนหนุ่มสาวปรารถนาเปลี่ยนแปลงสภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมให้เป็นไปได้ในทิศทางที่ขยายเสรีภาพและประชาธิปไตยมากขึ้น มีการกระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง และมีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมทางสังคมและกฎหมาย เมื่อพรรคอนาคตใหม่นำเสนอความคิด อุดมการณ์ และนโยบายสอดคล้องกับความต้องการของพวกเขา ในการเลือกตั้งเมื่อ 24 มีนาคม 2562 พวกเขาส่วนใหญ่จึงสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ จนทำให้ได้รับที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรถึง 80 เสียง

5 การทำลายตัวแทนทางความคิดและความหวัง เยาวชนคนหนุ่มสาวมีความรู้สึกที่ พรรคอนาคตใหม่เป็นตัวแทนทางความคิดของพวกเขาที่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในเวทีรัฐสภา และเมื่อพรรคอนาคตใหม่เข้าไปในสภาผู้แทนราษฎรก็พยายามขับเคลื่อนนโยบายผ่านเวทีสภาผู้แทนราษฎรหลายครั้ง ซึ่งเป็นไปตามสัญญาประชาคมที่เคยให้ไว้ก่อนหน้าการเลือกตั้ง และส.ส.หลายคนของพรรคนี้แสดงบทบาทอย่างโดดเด่นในการอภิปรายและนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพใหม่ของ ส.ส. ในสภาผู้แทนราษฎร ความรู้สึกผูกพันกับพรรคอนาคตในกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาวจึงเพิ่มมากขึ้น

พวกเขาจำนวนมากมีความรู้สึกที่ นี่คือการเมืองของพวกเขา เป็นพรรคที่พวกเขามีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา ดังนั้นเมื่อมีการยุบพรรคอนาคตใหม่ด้วยคำตัดสินที่เต็มไปด้วยข้อโต้แย้งทางหลักวิชาการ และข้อเท็จจริง ความรู้สึกที่ตนเองถูกกระทำอย่างไม่ยุติธรรม ความคับข้องและคับแค้นใจต่ออำนาจรัฐจึงเกิดขึ้นตามมา พวกเขาไม่น้อยมีความรู้สึกที่อำนาจได้ทำลายความยุติธรรมและอนาคตของตนเองลงไปเสียแล้ว

ผมคิดว่าทั้ง 5 ประเด็นคือสิ่งที่เป็นรากฐานและนำไปสู่ปฏิบัติการแสดงออกเพื่อตอบโต้กับอำนาจรัฐ

6. ปัจจัยที่หนุนเสริมให้การชุมนุมของนักเรียน นิสิต และนักศึกษาขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางคือ Twitter ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์ที่นิยมกันมากในกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาว การนัดหมายชุมนุมดำเนินการผ่าน Twitter ซึ่งกระทำได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง ทั้งยังมีการจัดทำและประดิษฐ์ถ้อยคำที่น่าสนใจและสะท้อนให้เห็นถึงจุดยืนของการชุมนุม อย่างเช่น # เสหลักจะไม่หักอีกต่อไป (นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) #ข้างเผือกจะไม่ทน (นักศึกษา ม.เชียงใหม่) #ที่ยุบอนาคตใหม่ พืมหาลัยกูทั้งนั้น (นศ. ธรรมศาสตร์) #ลูกพ่อขุน ไม่รับใช้เผด็จการ (นศ. รามคำแหง) เป็นต้น และเมื่อมีการชุมนุมเกิดขึ้นก็มีการส่งข่าวสาร ภาพถ่าย และคลิปวิดีโอเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างกว้างขวาง

7. การชุมนุมเกือบทั้งหมดยังเป็นการชุมนุมในลักษณะที่เป็น Flash Mob และส่วนใหญ่จัดภายในรั้วมหาวิทยาลัย ยังไม่พัฒนาไปสู่การชุมนุมในที่สาธารณะ การจัดในมหาวิทยาลัยมีจุดแข็งคือ ไม่อยู่ในเงื้อมมือของ พ.ร.บ.ชุมนุมสาธารณะ ทำให้ น.ศ. มีความสะดวกในการจัดชุมนุม สามารถจัดขึ้นเมื่อไรก็ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานรัฐ และยังสามารถระดมผู้เข้าร่วมซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว แต่จุดอ่อนคือ พลังในการกดดันรัฐบาลมีจำกัด

หากเยาวชนเหล่านี้ต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พวกเขาต้องกระทำอีกอย่างน้อยสามเรื่อง คือการแสวงหาเป้าหมายร่วมที่เป็นรูปธรรมและทรงพลัง การจัดเครือข่ายการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างแกนนำของมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ และการคิดค้นรูปแบบการชุมนุมที่สามารถสร้างผลกระทบและมีพลังกดดันต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

การเคลื่อนไหวของนักศึกษาสามารถดำรงความต่อเนื่องและขยายไปสู่ประชาชนกลุ่มอื่น ๆ จนกลายเป็นพลังสร้างการเปลี่ยนแปลงได้มากน้อยเพียงใด ขณะนี้ยังเร็วเกินไปที่จะตอบให้แน่ชัดลงไปได้ แต่กระนั้น สถานการณ์ในขณะนี้บ่งชี้ว่า กระแสการไม่ยอมรับและต่อต้านรัฐบาลและเครือข่ายอำนาจมีแนวโน้มขยายตัวทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ความเสื่อมถอยของรัฐบาลและกลุ่มชนชั้นนำทางอำนาจเป็นไปได้ในอัตราเร่ง เกินกว่าที่จะเหนี่ยวรั้งไว้ได้อีกต่อไป ดังนั้นผมประเมินว่า การเคลื่อนไหวของนักศึกษาในครั้งนี้มีความเป็นไปได้สูงที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับตัวผู้เล่นหลัก และในระดับโครงสร้างอำนาจภาพรวม